

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet

2017-01-12
1 (9)
Dnr 2015:01259

Redovisning av uppdrag om material för att stödja en likvärdig bedömning och betygssättning inom kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå

Dnr U2015/01806/GV
U2015/02800/S
U2015/03785/S (delvis) m.fl.

Härmed redovisas uppdraget att ta fram ett material för att stödja en likvärdig bedömning och betygssättning inom kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå i kurserna svenska, svenska som andraspråk, matematik, engelska och samhällskunskap givet i regleringsbrev för budgetåret 2015.

Sammanfattning

Regeringen har gett Skolverket i uppdrag att ta fram ett material för att stödja en likvärdig bedömning och betygssättning inom kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå i kurserna svenska, svenska som andraspråk, matematik, engelska och samhällskunskap.¹

I den föreliggande propositionen (2014/15:85) betonas att målsättningen med bedömningsstödet är att ge lärarna möjlighet att stämma av bedömningar av kunskapsnivån i förhållande till någon form av nationell norm. Detta för att undvika risken att lärare gör olika tolkningar av de kunskapskrav som finns för olika betygsnivåer. Stödmaterialet kan även bidra till att konkretisera kursplanen och till en ökad måluppfyllelse för eleverna.

För provkonstruktion innebär målsättningen att två krav ställs på bedömningsstöden. Målsättningen att kunna använda bedömningsstöden för att stämma av *kunskapsnivån* i förhållande till någon form av nationell norm innebär att stabila resultat måste genereras som är representativa för hela styrdokumentet. Målsättningen att bidra till samstämmighet i *tolkningen av kunskapskraven* innebär att bedömningsstöden måste innehålla beskrivningar av hur prestationer tolkats i förhållande till olika delar av kunskapskraven. I dag definieras vanligtvis ett provs validitet utifrån hur väl resultatet kan användas för specifika syften (Kane, 2015; Messick, 1995). I denna redovisning redogörs för några av de särskilda utmaningar som finns i ut-

---

¹ U2015/03560/SAM
(delvis) U2015/01954/GV, U2015/02780/GV (delvis) U2015/03628/S

formandet av bedömningsstöd inom kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå.

Under hösten 2015 och våren 2016 utformades en ny kursplan i svenska som andraspråk inom kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå. Under samma period utvecklades nationella delkurser för kurserna svenska, svenska som andraspråk, engelska och matematik inom samma skolform. Kursplanen i svenska som andraspråk och delkurserna fastställdes sedan på hösten 2016. Då en explicit målsättning med bedömningsstöden var att bidra till samstämmighet i tolkningen av kunskapskraven har konstruktionen av bedömningsstöd skett samtidigt med revideringen av kursplanen i svenska som andraspråk. Det betyder att bedömningsstöden dels har fått utformas utifrån slutnivån i de befintliga kursplanerna samtidigt som de behövt ha stor beredskap och flexibilitet i relation till hur den nya kursplanen i svenska som andraspråk har utformats och till hur delkurserna har utvecklats.

Det huvudsakliga syftet med bedömningsstöden är att stödja en likvärdig bedömning och betygssättning, men i den föreliggande propositionen anges också att ”ett sådant stödmaterial [även] bör [...] kunna användas för att analysera i vilken utsträckning kunskapskraven uppfylls på skolnivå, huvudmannanivå och nationell nivå”. Skolverket tolkar den nämnda delen i propositionen som att resultatinsamling liknande den för nationella prov ska kunna göras, vilket bland annat omfattar rapportering av provbetyg och kurs- eller ämnesbetyg.

De viktigaste utmaningarna som lyfts i denna redovisning är följande.

- Begränsade ekonomiska medel och den korta tid som Skolverket haft för att utföra uppdraget i förhållande till de båda målsättningarna som funnits med bedömningsstödet, har medfört olika avvägningar i konstruktionen. Dessa avvägningar kan påverka hur bedömningsstödet kan användas för att stämma av kunskapsnivån respektive bidra till samstämmighet i tolkningar av kunskapskraven.
- Att bedömningsstödet är ett engångsmaterial i en flexibel skolform där elever strömmar igenom utbildningen uppmärksammas som en fara för likvärdig bedömning och betygssättning eftersom uppgifterna blir kända genom att elever diskuterar dem med varandra. För att kunna använda stödmaterial på ett sätt så att det stödjer likvärdig bedömning och betygssättning behöver det finnas flera material att alternera mellan, alternativt en uppgiftsbank.
- Bedömningsstödet kan i sin nuvarande form inte fungera som ett underlag för att göra insamlingar i syfte att analysera i vilken utsträckning kunskapskraven uppfylls på skolnivå, huvudmannanivå och nationell nivå.
- För att kunna göra tillräckligt valida och reliabla avstämmningar av kunskapsnivån och analyser av insamlade resultat behöver bedömningsstödet utökas med uppgifter så att det sammantaget prövar mot en större del av kursplanen samt kompletteras med fler likvärdiga versioner att alternera mellan.

Utredning

Utgångspunkter och materialets utformning

En utgångspunkt vid konstruktionen av bedömningsstödet har varit att lärare ska kunna använda bedömningsstödet under en längre tid i en flexibel skolform där elever börjar kontinuerligt och rör sig mellan olika kurser och mellan kurser och arbete. Ett enda bedömningsstöd som liknar ett nationellt prov blir då snabbt uttjänt. Detta eftersom eleverna sannolikt diskuterar bedömningsstödet med varandra redan då den första elevgruppen har genomfört det. För att lösa detta problem skulle det behöva finnas flera likvärdiga versioner av bedömningsstödet för lärare att alternera mellan. Då detta uppdrag var ett engångsuppdrag har istället en ambition varit att bedömningsstödet ska kunna användas mer generiskt, där läraren själv kan få stöd genom att använda bedömda autentiska elevexempel som referenspunkter för egna elevers prestationer. Bedömningsstödet består därför av två delar.

Den första huvuddelen är ett bedömningsmaterial som ska ge underlag för att i slutet av kursen bedöma elevers kunskaper i förhållande till kunskapskraven. Till denna del finns bedömningsanvisningar och anvisningar för rekommenderat genomförande. Materialet kan användas i undervisning, under en eller högst två lektioner.

Den andra huvuddelen är ett material riktat till lärare. Materialet innehåller autentiska elevexempel med bedömningskommentarer. Uppgifterna är av mer utredande eller produktiv karaktär och bedömningen är kvalitativ. Uppgifterna fyller funktionen av att vara referenspunkter till lärarens egna elevers prestationer och visa exempel på prestationer på betygsstegen E, C, A och F. Uppgifterna kan också genomföras med eleverna och finns därmed också som kopieringsunderlag i bedömningsstödet. Var och en av dessa ska i så fall kunna genomföras under ett lektionsspass.

För att förlänga hållbarheten har ambitionen varit att den andra huvuddelen skulle innefatta uppgifter som lärare kan välja mellan och även uppgifter som man kan arbeta vidare med och som inspiration för läraren att konstruera egna bedömningsuppgifter. Bedömningsstöden består även av bedömningsmatriser och formulär som kan användas för återkoppling till elever och den egna undervisningen.

En lärarinformation som har sin väl utarbetade föregångare i de nationella proven återfinns i materialet och beskriver hur materialet kan användas. Materialet kommer att finnas lättillgängligt för lärare på de aktuella kurserna genom att det publiceras i Skolverkets bedömningsportal.

I allt material riktat till läraren beskrivs översiktligt vad som provas i bedömningsstödet och hur det är kopplat till styrdokumentet.

Uppdragets genomförande

Det inledande arbetet handlade om att hitta lärosäten som skulle kunna medverka till att ta fram bedömningsstöd inom kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå. En förfrågan skickades ut till ett stort antal lärosäten efter sommaren 2015 för att fånga upp kompetens och erfarenhet som var lämplig för arbetet. Eftersom det inte tidigare tagits fram något stödmaterial för bedömning och betygssättning för kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå var det svårt att hitta lärosäten med erfarenhet av att ta fram stödmaterial för målgruppen. Det finns dock lärosäten som har erfarenhet och inarbetade rutiner att ta fram stödmaterial och nationella prov för årskurs 9 i grundskolan. Denna kompetens bedömdes vara av värde då stödmaterial skulle tas fram på kort tid. Tidigare inarbetade rutiner och resurser kunde sättas in för att snabbt komma igång med arbetet. Uppgifter kunde i vissa fall omarbetas och prövas ut inom kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå och lärosätena fick omgående knyta referenslärare till sina bedömningsstöd.

Konstruktionsarbetet fick ta sin utgångspunkt i befintliga kursplaner och slutnivån i dessa eftersom de nya kursplanerna inte fastställdes förrän strax innan bedömningsstöden skulle vara slutlevererade till Skolverket i december 2016. I konstruktionsarbetet har uppgifterna kvalitetssäkrats i såväl mindre som mer storskaliga utprövningar. Resultaten av utprövningarna har analyserats och bearbetats med vetenskapliga metoder. Lärarinformation har utformats i enlighet med Skolverkets mallar för nationella prov och bedömningsanvisningar har utformats utifrån analys av utprövningar.

Informationsinsatser

Information om nationella prov och bedömningsstöd finns på Skolverkets webbplats och i Skolverkets bedömningsportal. Bedömningsportalen är en webbaserad prov- och uppgiftsbank med en öppen och en lösenordsskyddad del. Information sprids även via Skolverkets nyhetsbrev och sociala medier.

I syfte att sprida mer specifik information om de kommande bedömningsstöden inom kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå i kurserna svenska, svenska som andraspråk, engelska, matematik och samhällskunskap genomfördes en informationsinsats under september och oktober 2016 som en av punkterna under Skolverkets implementeringskonferenser av de nationella delkurserna och den nya kursplanen i svenska som andraspråk på grundläggande nivå. Skolverket informerade om bedömningsstöden vid åtta tillfällen i Stockholm, Göteborg, Umeå, Malmö och Arlanda. Totalt deltog 1452 personer, varav 995 lärare, 184 rektorer, 135 yrkes- och studievägledare, 11 huvudmän och 127 övriga (myndigheter, verksamhets- och utbildningsansvariga, administratörer, teamledare, förlag m.fl.) vid dessa konferenstillfällen. Vuxenutbildningsenheten har kort informerat om bedömningsstöden under ca 30 regionala dialoger som genomförts under hösten 2016 och som kommer att genomföras under våren 2017.

Skolverket har även skickat ut ett brev till huvudmän angående åtkomst till Bedömningsportalen där bedömningsstöden publiceras.

Utmaningar och lägesanalys

Bedömningsstöd som analysinstrument

Propositionen kan tolkas som att bedömningsstöden även, likt de nationella proven, ska omfattas av insamling av resultat. Det föreligger flera svårigheter med att göra en sådan resultatinsamling från bedömningsstöden:

1. Det rimliga sättet att analysera i vilken mån kunskapskraven uppfylls på skolnivå, huvudmannanivå och nationell nivå är att elevens prestationer i bedömningsstödet vägs samman och jämförs med kunskapskraven så att de samlade prestationerna resulterar i ett provbetyg. För att få ett tillförlitligt provbetyg behöver en större del av kunskapskraven i en kursplan ingå i ett prov/bedömningsstöd. Ett bedömningsstöd som täcker en stor del av kursplanen blir av naturliga skäl tidsomfattande och det skulle kunna medföra komplikationer med avseende på genomförande eftersom vuxenutbildningen ofta består av korta kurser. Det är inte ovanligt att kurser endast sträcker sig över några veckor. Material som ger stöd för provbetyg förutsätter också att utprovningsunderlaget är tillräckligt stort för att göra statistiska beräkningar av uppgifternas tillförlitlighet. Tidsramen för detta uppdrag har inte varit tillräcklig för att ta fram ett sådant underlag

De föreliggande bedömningsstöden kommer att bestå av omfattande uppgifter som bedöms var och en för sig i förhållande till kunskapskraven.

Detta är ett sätt att erbjuda lärare ett bedömningsstöd som är användbart för att utveckla bedömning med avseende på kunskapskravens olika delar, även där ett sammanvägt provbetyg inte skulle vara tillräckligt tillförlitligt.

2. De elevgrupper som under ett års tid kan medverka i utprovningar av bedömningsstödet är mycket små, särskilt för vissa ämnen. Det beror på att elevantalet på vissa kurser, t.ex. svenska och samhällskunskap, är lågt jämfört med antalet elever på motsvarande kurser inom grundskolan. Det innebär att det är svårt att dra tillräckligt säkra slutsatser om hur uppgifter uppfattas och fungerar för den aktuella målgruppen. Det är svårt att nå den grad av validitet i bedömningsstödet som krävs för att göra trovärdiga analyser av hur kunskapskrav uppfylls på skolnivå, huvudmannanivå och nationell nivå.
3. Bedömningsstöden kommer inte att vara obligatoriska att genomföra, och utan att veta mer om vilka skolor som väljer att använda bedömningsstöden är det svårt att dra tillförlitliga slutsatser om insamlade resultat.
4. Uppdraget till Skolverket omfattar inte kontinuerlig konstruktion av bedömningsstöd, utan är endast ett engångsuppdrag. Det finns därför stor risk att bedömningsstöden förlorar sin validitet för att användas för utvärderingar på skol-, huvudmanna- och nationell nivå, allteftersom deras inne-

håll blir känt, då det blir svårare att dra slutsatser om hur väl de insamlade resultaten representerar kunskapsnivån i ämnet som prövas.

5. Den tid och budget som funnits i uppdraget har avgränsat bedömningsstödet omfattning och därmed möjlighet att pröva hela kursplanen och dess kunskapskrav.

Var och en av dessa svårigheter skulle i sig vara ett problem för att använda bedömningsstöden för att analysera i vilken utsträckning kunskapskraven uppfylls på skolnivå, huvudmannanivå och nationell nivå. Tillsammans gör de det i praktiken omöjligt att använda bedömningsstöden i detta syfte.

Skolverket vill därför uppmärksamma att bedömningsstöden, inom nuvarande ramar för uppdraget, inte bör användas för sådan uppföljning.

Utprövningar – särskilda utmaningar

Den kurs på grundläggande nivå som har flest kursdeltagare var år 2015 liksom tidigare år svenska som andraspråk. Totalt studerar knappt 42 000 kursdeltagare denna kurs, vilket motsvarar 46 procent av samtliga kursdeltagare på grundläggande nivå. Nästan samtliga kommuner som erbjuder vuxenutbildning på grundläggande nivå anordnar kursen svenska som andraspråk.²

Antalet elever som läser t.ex. samhällskunskap och svenska är mycket litet. Det innebär att det är svårt att få tag på det antal elever som behövs för att få statistiskt säkra utprövningar. Om ca 1200 elever läser svenska under ett år, är med andra ord den population som står till buds vid ett givet tillfälle när utprövning behöver ske betydligt mindre.

Erfarenheter från utprövningar av nationella prov visar också att intresset för att genomföra utprövningar är lågt. Det gör att den faktiska populationen som står till buds under ett år riskerar bli betydligt mindre än 1200 elever.

I en studie som Skolverket gjorde om kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå föreföll det som att de flesta av fallkommunerna som studerades hade ett flertal kursstarter under året. Intagningen varierade beroende av kurs och kunde ske löpande, varannan eller var fjärde vecka. Svenska som andraspråk, engelska och matematik hade intag oftare då de var mer eftertraktade. De mindre efterfrågade kurserna startade kanske inte alls. Några av kommunerna hade delat in året i fyra till fem perioder, och hade intag fyra till fem gånger per år. Trots flexibel kursstart kunde kursavsluten vara mindre flexibla. Det kunde till exempel handla om att vissa kommuner endast gav möjlighet till att få betyg vid ett tillfälle medan det i andra fall gavs möjlighet för eleverna att avsluta sina kurser vid olika tillfällen under året.³

---

² PM Elever och resultat i kommunal vuxenutbildning år 2015. Utbildningsstatistikenheten. Skolverket. Dnr: 2016:00293

³ Skolverket. Rapport 372, 2012. "Kommunal vuxenutbildning på grundläggande nivå. En studie om nationell statistik och kommunal praktik".s. 71

Detta innebär att även om ett visst antal elever läser t.ex. svenska så kommer eleverna inte att vara synkroniserade i hur stor del av kursen de tillgodogjort sig när utprovningen sker. Om en utprovning sker första veckan i maj så innebär det att de elever som skulle kunna vara aktuella för att delta i utprovningen (dvs. de som har genomfört i princip hela kursen) endast utgör en mindre andel av de elever som är inskrivna på kursen. För att kunna pröva elever i slutet av kursen krävs därför kontinuerliga utprovningar där just de elever som befinner sig i kursens slutfas deltar. Att hitta sådana elever har dock försvårats av den snäva tidsrymden för detta uppdrag.

Betygsstegen

Vi har fått signaler från verksamma lärare att elever med högre betyg är ovanliga på grundläggande nivå eftersom de då skulle anses vara mer hemmahörande på gymnasial nivå. Det är möjligt att börja direkt på gymnasial nivå i och med att det inte finns några krav på avslutad kurs på grundläggande nivå för att kunna läsa på gymnasial nivå. Referenslärare som varit knutna till arbetet med att ta fram dessa bedömningsstöd har menat att elever som har så goda kunskaper att det motsvarar kunskapskraven för A på grundläggande nivå därför "slussas upp" till gymnasial nivå istället för att fortsätta på grundläggande nivå.

Detta kan vara förklaringen till att det i arbetet med att ta fram bedömningsstöden har varit svårt att hitta elevexempel på betygsnivå A.

Fortsatt utveckling

För att kunna ta fram ett bedömningsstöd som ska användas som underlag för en likvärdig och rättvis bedömning är utprovningar på aktuell målgrupp en nödvändighet. Utprovningarna används både för att kvalitetssäkra uppgifter och kravgränser och för att få in autentiska elevexempel att använda som referenspunkter för lärare. Det är av största vikt att lärosätena får tid att planera för utprovningarna. Ett år är väldigt kort tid för att göra ett representativt urval av elever från ett redan litet elevunderlag, till exempel drygt 1000 elever under ett helt år, och där eleverna dessutom befinner sig i olika skeden i sin utbildning. De elever som är aktuella för en utprovning måste av nödvändighet befinna sig i kursens slutskede, eftersom bedömningsstödet ska förhålla sig till den slutnivån för kursen. Det innebär att under den tidperiod när utprovningar görs kommer elevunderlaget vara betydligt mindre än det totala antalet elever under ett år. Om tiden för uppdraget hade varit längre hade utprovningssuppgifter kunnat fördelas ut under en längre period. På så vis hade större möjligheter funnits att välja ut fler elever för utprovningar efter att de har genomgått adekvat kursinnehåll och uppnått målen för kursen. Då hade också uppgifterna kunnat vara färdiga i god tid för att kunna användas för flera utprovningar.

I propositionen framgår att bedömningsstödet även bör kunna användas för att analysera i vilken utsträckning kunskapskraven uppfylls på skolnivå, huvudmannanivå och nationell nivå. Med de begränsningar som Skolverket redogjort för anser vi att bedömningsstödet i sin nuvarande form inte kommer kunna uppfylla den kvalitet som behövs för att kunna fungera som ett sådant underlag. Bedömningsstöden skulle i så fall behöva utökas med uppgifter så att de sammantaget prövar mot en större del av kursplanen samt kompletteras med fler likvärdiga versioner att alternera mellan så att det resultat som samlas in är tillförlitligt.

För att bedömningsstöden skulle ha kunnat användas för att analysera i vilken utsträckning kunskapskraven uppfylls på skolnivå, huvudmannanivå och nationell nivå hade följande faktorer varit önskvärda:

- Tiden för framtagande hade behövt vara längre. Som riktmärke kan nationella prov användas. Dessa tar omkring ett och ett halvt till två år och kostar mellan två och tre miljoner kr att konstruera. Att det finns ett begränsat antal elever att genomföra utprövningar av provuppgifter på kan dock innebära att konstruktionstiden bör vara längre för grundläggande vuxenutbildning. Genom att ta fram bedömningsstödet under en längre konstruktionsperiod går det att aggregera elevunderlaget för att få ett statistiskt mätsäkert antal elever i utprövningarna.
- Fler versioner av bedömningsstöden för lärare att alternera mellan hade kunnat motverka att materialet blir uttjänt i förtid.

I dialog med verksamma lärare vid de konferenser som Skolverket anordnade och då information om bedömningsstöden kommunicerades har önskemål om nationella prov fortsatt att inkomma till Skolverket. Om vuxenutbildning på grundläggande nivå inte kan få egna nationella ämnesprov, så önskar lärarna att kunna få möjlighet att använda grundskolans nationella ämnesprov. Dessa prov är emellertid inte utprövade i vuxenutbildning på grundläggande nivå och är vidare konstruerade för att prövas vid reglerade provtillfällen. Validiteten för eventuell användning av nationella ämnesprov i vuxenutbildningen kan därför inte uppskattas.

Lärare har även framfört en önskan om stöd för inplacering på de nya nationella delkurserna.

Under år 2017 planerar Skolverket att utvärdera hur de framtagna bedömningsstöden används och uppfattas. Skolverket kommer att följa upp hur bedömningsstöden används via en enkät som kommer att ligga ute i nära anknytning till den plats bedömningsstöden ligger i Bedömningsportalen

Referenser

Kane, M. T. (2015). Explicating validity. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 1-14.

Messick, S. (1995). Validity of psychological assessment: validation of inferences from persons' responses and performances as scientific inquiry into score meaning. *American psychologist*, 50(9), 741.

På Skolverkets vägnar

Anna Westerholm
Avdelningschef

Annika Spiik
Undervisningsråd